

Raspeće u postmoderni

Ivo Mišur

Čovjek današnjice ne može pojmiti brutalnost egzekucije razapinjanjem iako cijeloga života promatra raspela u raznim izvedbama, oblicima i veličinama. Djeca se prvi put s pojmom raspeća susretnu slušanjem propovjedi ili na vjeronauku. U naraciji muke usvojeni su određeni jezični obrasci koji se prenose generacijama. *Muka* primjerice redovno zamjenjuje riječ *patnja*. Zanimljivo je davanje prednosti glagolu *patiti* (*patiti za naše grijeh*) ispred pasivnoga oblika *mučiti se*. Aktivni oblik istoga glagola koristi se pak kada se opisuje rabota rimskih vojnika (*mučili su Isusa*). Jezični obrasci u opću uporabu usvojeni su iz prijevoda Biblije. U vjeronaučnim prostorima ili crkvama gdje se prepričavala Muka nalazio se u pravilu i križ s raspetim tijelom. Na taj način slušatelji su dobili vizualni prikaz vrhunca priče — probodeni Krist na umoru. Nije uvijek jasno da li je na križu već mrtvac ili živi Bogočovjek. Tijelo ili leš na raspelima je pak često jednobožno te promatrač ostaje uskraćen za *krvavost* raspeća. Na taj način brutalno smaknuće prikazano je ublaženo te kod promatrača ne izaziva šok, gađenje, mučninu i povraćanje, što bi bila posljedica realističkoga prikaza raspetoga tijela. Na umjetničkim djelima također je cenzurirana brutalnost raspeća, što zbog umjetnikova vlastitoga manjka iskustva krvavih scena, što zbog težnje da Krist bude prikan što više nedodirljivim Bogom te mu je na taj način nesvjesno umanjena ljudskost i težina *patnje* koju je proživio. Ta nedoumica umjetnika u prikazivanju pačeničkoga Krista bila je tema teoloških borbi ranoga kršćanstva. Arijanstvo je krivovjerje koje je nijekalo Isusovu božansku narav, a monofiziti su u četvrtom stoljeću naučavali o samo jednoj, božanskoj, naravi Isusa Krista, time negirajući njegovu ljudsku narav. Stoga bi svaki odviše nerealan prikaz muke u kojoj Krist ne pati bio heretičan.

Od početaka kršćanstva križ se koristio kao simbol vjere. Međutim, na rano-kršćanskim prikazima na njemu nije bilo tijela, koje se je pojavilo tek u karo-linškom razdoblju. U bizantskoj umjetnosti istoka Krist na križu prikazan je kao mrtvac, ali bez trnove krune i kao pobjednik nad smrću. Na zapadu su raspela također predstavljala trijumfalnu pobjedu sve do 13. stoljeća, kada se je Raspeti najprije u Italiji sve više počeo prikazivati kao pačenik *Christus patiens*. Kršćanski prikaz svemogućega Boga kao bespomoćnoga, izmučenoga polumrtvaca zaista je kuriozitet u prikazu božanskoga. Bogovi starih politeističkih religija prikazani su u kao mišićavi muškarci u naponu snagu, čak i pomalo zastrašujući. Kipovi i

slike iskazuju božansku moć. Kršćanski je Bog pak prikazan u najgorem trenutku svojega vječnoga postojanja, u trenutku svoje smrti.

U srednjem vijeku vjerovalo se da je križ na kojem je umro Raspeti bio načinjen od Drva spoznaje iz Edenskoga vrta, povezujući time pad prvih ljudi i otkupljenje. Napuštanjem toga vjerovanja materijal od kojega se izrađuju križevi postao je irelevantan. Tako se u novije vrijeme u crkve i javne prostore postavljaju raspela od raznih metala i plastike. Korištenjem novih materijala u sakralnim prostorima mijenja se narav dojma koji na vjernike ostavljaju raspela. Ljudski je subjektivni osjećaj da je metal *hladniji* od drva. Zato metalni križ, bez tijela, u čovjeku izaziva manje emocija od drvenoga. Međutim, replikom tijela na metalnom raspelu *hladnoćom* materijala intenzivira se dojam smrti više nego na drvu. Ako su pak križ i tijelo izrađeni od metala te nisu obojani, tijelo se s križem stapa u oko promatrača te on cijelo raspelo doživljava kao hladni metalni predmet.

Razvojem tehnologije *muka svih muka* prikazana je audiovizualno bezbroj puta. O nerealnosti scena bičevanja i probijanja ljudskoga mesa prilikom zakućavanja čavala najbolje svjedoči činjenica da se takvi filmovi emitiraju na javnim televizijama u vrijeme nedjeljnoga ručka. Krist je u pravilu u filmskoj umjetnosti prikazan, baš kao u bizantskim ikonama, trijumfalno kao Bog–pobjednik. Najdalje je u naturalističkom prikazu najstrašnijega događaja u Bibliji otišao Mel Gibson u filmu *Pasija*. Brojnost krvavih scena u filmu zaista bi ga bez problema mogla svrstati u horore, ali naravno sa *twistom* i *happy endom*. Na Filipinima se na Veliki petak ljudi sami bičuju i razapinju. Moderna raspeća izazivaju sablazan zapadnoga svijeta, međutim nisu ni približan prikaz brutalnih smaknuća prije dvije tisuće godina.

Isusa nisu pogubili neprijatelji, nego njegovi obožavatelji. Kolektivni mentalni zaokret masa koji vodi od trona do stratišta nije rijetkost. Ponavljao se kroz povijest, a događa se i danas. Političari se biraju demokratskim putem, a poslije bivaju smijenjani, bar u zapadnim zemljama. U Trećem svijetu predsjednici, premijeri ili ministri nerijetko budu pogubljeni. Smaknuća se naravno odvijaju demokratski, uz općenarodnu potporu, baš kao i izbori na kojima su izabrani sada već pogubljenici. Narodni vođe tako prođu put od Cvjetnice do Velikoga petka u svega nekoliko godina ili čak mjeseci. Prateći medijski senzacionalizam tijekom političkih padova, može se zorno dočarati atmosfera u Jeruzalemu tri dana prije Pashe 33. godine poslije Krista.

U knjizi *Brača Karamazovi* razrađeno je pitanje ponovnoga Božjega dolaska u današnji svijet. Dostojevski zaključuje da bi Ga ponovno zatvorili i sudili. U priči Krista puštaju uz uvjet da se ne vraća. Međutim, što da je Veliki inkvizitor nastavio postupak do smrtne osude? Vrijeme ponovnoga dolaska u romanu je 16. stoljeće, pa bi Ga Dostojevski vjerojatno spalio na lomači. Kad bi se On vratio u 21. stoljeću, zasigurno bi Mu sudili. U vrijeme demokracije i slobode govora sjeo bi na optuženičku klupu gotovo sigurno radi svojega *jezika*, baš kao prije tisuću devetsto osamdeset osam godina. Sudski postupak bio bi birokratski korektniji nego onaj prvi. Barem bi Mu se dodijelio javni branitelj i vodio bi se neki zapisnik. Svjetina bi suđenje pratila iz udobnosti svojega doma putem televizora i In-

terneta. Osudili bismo Ga ponovno jer bi Njegov govor bio pretežak za naše živote. Bili bismo razočarani jer nije ispunio naša očekivanja i smijenio političare ili ih bar javno prozvao. Umjesto toga, On bi nas pozvao na odricanja i davanja pola kuće siromasima i izbjeglicama. Jednostavno ne bi nam odgovaralo da baš sad dođe i morali bismo Ga se riješiti. Kako bismo ponovno ubili Krista? Vjerojatno bi bio smaknut bez publike. Strijeljali bi ga ili uspavali smrtonosnom injekcijom, ovisno o zemlji izvršenja. Danas su suviše humane i blage kazne s obzirom na ono što smo učinili 33. godine poslije Krista. U interpretaciji povijesti povjesničari za neke danas neshvatljive pojave ukazuju na to da događaje treba promatrati u *kontekstu tadašnjega vremena*. Kontekst pogubljenja raspećem u Isusovo doba danas je teško približiti suvremenomu čovjeku. Smrtne kazne odavno se ne izvršavaju na taj način, a svi prikazi te strašne kazne su previše sterilni. Kako danas prikazati patećega Krista, a da se modernomu čovjeku dočara horor križa?

U kulturi mobilne tehnologije, kojom se kroz dobrovoljnu suradnju s njezinim korisnicima svakodnevno javnosti daju na uvid svi aspekti života, nije izostavljena ni smrt. Na Internetu postoje tisuće audiovizualnih zabilješki okončanja ljudskih života (nesreće, pogubljenja, ubojstva i dr.). Čovjek današnjice zasićen je vizualnim scenama nasilja i potrebne su brutalnije scene da ga potresu. Smrti koje još uvijek izazivaju opću sablazan i pažnju masovna su, nasilna okončanja ljudskih života kao što su zrakoplovne nesreće, koncentracijski logori, strijeljanje zarobljenika, tsunamiji i sl. Posebna osjetljivost u takvim događajima pokazuje se prema djeci. Šok i sablazan koju je raspeće izazivalo prije dvije tisuće godina današnji čovjek bi mogao osjetiti promatranjem grupe djece koja umiru u plinskoj komori.

Predsjednik Bolivije Evo Morales, prije nekoliko godina, prilikom posjeta papi Franji darovao je umjetninu Krista na srpu i čekiću. Prikaz naizgled može uvrijediti vjerske osjećaje te umanjiti teološku važnost raspeća i patnje svodeći ih samo na oruđe u promociji socijalističke ideologije. Bez obzira na to što je Krist u prvom planu, u centar pažnje dolaze srp i čekić. Prikaz je to rassetoga čovjeka koji svoju kalvariju svakodnevno prolazi na radnom mjestu koje simboliziraju srp i čekić. Dok se čekić još koristi, srp je anakron alat, barem u većini svijeta gdje su ga zamijenile mehaničke kosilice. Za razliku od zapadnoga svijeta, takva umjetnička zamisao tipično je južnoamerička jer tamo socijalističke ideje nisu došle u sukob s religijom, nego su ju nadogradile te je nastala autohtona teologija oslobođenja. Taj pokret naučava da siromašni predstavljaju Krista, koji s obzirom da siromaštvo još postoji, nije skinut s križa, čak štoviše još pati. Borba protiv siromaštva i za ravnomjerniju raspodjelu bogatstva kršćanska je, a ne klasna borba. Krist na simbolima rada samo djelomično obuhvaća patnju suvremenoga čovjeka. Božja muka danas bi se odvijala u tvornici za bezobrazno nisku satnicu. Kalvarija je trajala relativno kratko, a radnici su trajno osuđeni na težak i besmislen život, koji im stvara duševne tegobe slične Sizifovima dok je gurao kamen.

Kada bi se sva bol i patnja koju jedan čovjek proživi skupila u dvadeset četiri sata, bio bi to najgori dan u životu. Takav je dan Krist proživio na Veliki petak. Ostatku čovječanstva suđeno je da se sa svojim kalvarijama suočava postupno

tijekom cijeloga života. Raspela su svuda oko nas. S njih vise ljude prikovani problemima, bolestima i nedaćama. Čovjek svjedoči tuđim raspećima cijeli život, a i sam biva pribijen na križ. Ljudski vijek je jedno dugo, ali kontinuirano razapinjanje, koje na kraju neminovno završava kao i ono prije dvije tisuće godina, u grobu. Kristova muka završila je ispod kamene ploče, ali je Život pobijedio, pokazao Put nošenja s patnjom i to je Istina koju valja zapamtiti.